

LEHETSÉGES-E MAGYARORSZÁGON BEMUTATÓRA SZÓLÓ RÉSZVÉNYT KIBOCSÁTANI? MEGJEGYZÉSEK A MAGYAR TÁRSASÁGI JOG KÓGENCIÁJÁRÓL ÉS DISZPOZITIVITÁSÁRÓL

1. A BEMUTATÓRA SZÓLÓ RÉSZVÉNY

Amíg a névre szóló részvény azonosítja a részvénytulajdonost, addig a bemutatóra szóló részvény nem azonosította azt, a tulajdonosi jogokat az aktuális részvénybirtokos gyakorolta. A bemutatóra szóló részvényt nyomtatott formában, hagyományos értékpapírként lehetett kibocsátani.

Kuncz Ödön szerint a részvénytársaság gazdasági lényegének (tőkeegyesülés) a bemutatóra szóló részvény felelt meg, mert ennek a legnagyobb forgalomképessége (*Kuncz Ödön: A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlatok I., Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1922, 231. o.*).

A bemutatóra szóló részvények feletti tulajdonjog átruházása egyszerű átadással (birtokbaadással) történt: a papír kézben tartása legitimált. A mindenkor részvénybirtokos volt a részvényből eredő jogok jogosultja. A bemutatóra szóló részvény birtokának átruházásával a részvényből fakadó minden jog (például a közgyűlésen való részvétel joga, a szavazati jog, az osztalékhoz való jog) átszállt az új részvénybirtokosra.

2. A BEMUTATÓRA SZÓLÓ RÉSZVÉNY MEGSZÜNTETÉSE MAGYARORSZÁGON

Az 1840. évi XVIII. törvénycikk a közkeresetre összeálló társaságok jogviszonyairól megtiltotta Magyarországon a bemutatóra szóló részvények kibocsátást [„olgy részvényeket, mellyek nem bizonyos névre szólnak (au porteur), kiadni nem szabad”, 56. §]. A Kereskedelmi törvény(könyv), vagyis az 1875. évi XXXVII. törvénycikk (Kt.) lehetővé tette, hogy az alapszabályban

meghatározzák azt, hogy a részvények névre vagy bemutatóra szólnak-e, vagyis a korábbi szabályozástól eltérően, lehetővé tette a bemutatóra szóló részvény kibocsátását. A bemutatóra szóló részvények átruházása azok átadásával történt (172. §). A Kt. szabályai már nem számítottak újdonságnak: 1869. után több jogszabály is lehetővé tette, hogy a vasúti részvénytársaságok bemutatóra szóló részvényeket bocsássonak ki. A Kt. rendszerében ugyanannak a társaságnak egyidejűleg lehettek bemutatóra és névre szóló részvényei is.

Érdekeség, hogy a 20. század elején Svájcban zajlottak viták a bemutatóra szóló részvény visszaszorításáról. Egy 1919. július 8-i rendelet szerint a fél millió franknál kisebb alaptőkével alakuló új részvénytársaság csak névre szóló részvényt bocsáthatott ki. A svájci részvényjogi reform előkészítése kapcsán az 1930-as években ennek a rendeletnek a kötelmi jogi törvénybe (Obligationenrecht) történő foglalását javasolták, vagyis nem a bemutatóra szóló részvények teljes megszüntetését, hanem azok visszaszorítását célozták. Az intézkedés alátámasztására felsorakoztatott érvek érdekesek a mi szempontunkból: a külföldi befolyás elleni védekezés, a részvénytársaság és a részvényes közötti kapcsolat fokozása, a spekuláció korlátozása. A javaslatot viszont nem fogadták el (*Sövényházy Ferenc: A svájci részvényjogi reform, különnyomat a Jogállam 1934. évi november–december havi számából, 1935, 3–4. o.*).

A rendszerváltás folyamatában a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény (az első Gt.) újra lehetővé tette a bemutatóra szóló részvények kibocsátását. A gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény (a harmadik Gt.) hatályba lépésével a bemutatóra szóló részvény kategóriája megszűnt. Sőt, a zárt részvénytársaságok esetén a bemutatóra szóló részvény kibo-

csátását már az 1997. évi CXLIV. törvény, a második Gt. megtiltotta, illetve a 2001. évi CXX. törvény (Tpt.) 2002. január 1-je óta általánossá tette a névre szóló részvényt. Ezzel szemben például Romániában az 1990. évi 31. társasági törvény még mindig lehetővé teszi a bemutatóra szóló részvény kibocsátását.

Megállapították, hogy a bemutatóra szóló részvények megszüntetése „ma már nem visszafordítható: a XXI. század tőkepiaci szabályozása (csakúgy mint a látra szóló bankbetéteket felszámoló hitelintézeti szabályozás) az átláthatóságra, a részvényesi-tulajdonosi befolyással rendelkezők megismerésének biztosítására helyezi a hangsúlyt. A befolyás közzétételére és bejelentésére vonatkozó közösségi irányelv (2001/34/EC), valamint pl. a közelmúltban elfogadott 13. sz. társasági jogi irányelv (2004/25/EC) 10. cikke (az rt. évente köteles egyebek mellett közzétenni, éves beszámolójában részletesen bemutatni tulajdonosi szerkezetét) egyaránt arra utal, hogy napjaink részvénytársasága immár nem jellemezhető a részvényesi minőség anonimitásával” (Gadó Gábor: *Tézisek az új Gt. részvénytársaságról szóló fejezetéhez, Gazdaság és Jog, 2004/7–8.*).

Hasonlóképpen leszögezték, hogy mindez azonban nem tette a társasági döntéshozatalban a részvényesi részvétel átláthatóságát egyszerűbbé, ugyanis közismertek olyan módszerek, amelyek a nyilvánosan működő részvénytársaságok tulajdonosi szerkezetének, a tényleges döntéshozó kilétének a megismerését elleplezni segítik. Ezeket az eseteket a szakirodalomban ún. rejtett részvényes (*hidden ownership*) gyűjtőfogalom alatt tárgyalják (Gadó Gábor: *Áttekintés a részvénykönyvről irányadó szabályozásról, Közjegyzők Közlönye, 2011/6, 2. o.*). Például a Ptk. szabályozza a részvényesi meghatalmazott intézményét, mint a képviselő nélküli megbízás altípusát: a részvényes jogainak a társasággal szemben való gyakorlására részvényesi meghatalmazottat bízhat meg, aki a részvénytársasággal szemben a részvénykönyvbe való bejegyzést követően a részvényesi jogokat saját nevében, a részvényes javára gyakorolja (3:256. §). Hasonlóképpen, a nyomdai úton előállított névre szóló részvény *üres forgatmánya* révén létrehozható egy olyan részvénytulajdonosi papír, amely a bemutatóra szóló részvénynek legalábbis egyes előnyeit magára ölti. Szintén alkalmas technika a valódi részvényes elrejtésére a *bizalmi vagyongazdálkodás* intézménye (a kérdéssel részletesen lásd B. Szabó Gábor, Illés István, Kolozs Borbála, Menyhei Ákos, Sándor István: *A bizalmi vagyongazdálkodás, 2. bővített és aktualizált kiadás, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2018.*).

Annak érdekében, hogy meg lehessen állapítani, hogy a Ptk. rendszerében újra létezik-e bemutatóra szóló részvény Magyarországon, a társasági jogi kógencia és diszpozitivitás kérdéskörét kell megvizsgálni.

3. KÓGENCIA ÉS DISZPOZITIVITAS A TÁRSASÁGI JOGBAN

A törvényi definíció szerint jelenleg a részvény *névre szóló értékpapír* (Ptk. 3:213. §). Kérdés, hogy a társasági jogi diszpozitivitás elve alapján lehet-e újra bemutatóra szóló részvényt kibocsátani? Álláspontom szerint

nem. A válasz azonban részletes indoklást igényel, és ennek érdekében a társasági jogi kógencia és diszpozitivitás problémáját meg kell vizsgálni.

A kógens társasági jogi normák tiszteletben tartása kötelező (kényszer szabályozás), ugyanis ezek révén állapítja meg az állam azokat a normákat, amelyekről nem enged eltérést, amelyeken keresztül a társadalmat modellezni, egységesíteni és irányítani kívánja. A társasági jog kógens magja jelenti az állandóságot, azon parancsok összességét, amelyek a magánautonómia korlátait megadják. Az állandóságot nem abban az értelemben használom, hogy a kógens szabályokat ne lehetne módosítani, hanem azt értem alatta, hogy valamennyi társaság ezen szabályok tiszteletben tartásával hozható létre és működtethető, azok nem változhatnak társaságról társaságra (részvénytársaságról részvénytársaságra).

A diszpozitív társasági jogi normák viszont lehetővé teszik, hogy azoktól eltérjenek, a társaságot sajátosan alakítsák ki. Vagyis léteznek társaságtípusonként a Ptk. által lehatárolt invariábilis jellemzők, a kógens normák következményeiként, illetve társaságonként variálható jellemzők, amelyek a diszpozitív normák eredményeképpen jelennek meg.

A Ptk. a jogi személy létrehozásának a szabadságát alapvetően rögzíti (Ptk. 3:4. §). Így a Ptk. szerint „a jogi személy létrehozásáról a személyek szerződésben, alapító okiratban vagy alapszabályban (a továbbiakban együtt: *létesítő okirat*) szabadon rendelkezhetnek, a jogi személy szervezetét és működési szabályait maguk állapíthatják meg.” Ez a jogi személy diszpozitív szabályozásának az alapelve, a hatályos Ptk. egyik újítása (a társasági jog diszpozitivitásával kapcsolatos vitákról lásd Sárközy Tamás: *Az új Ptk. jogi személy könyvéről, Jogtudományi Közlöny, 2013, 68. sz., 461–470. o.*; Sárközy Tamás: *Még egyszer a Ptk. jogi személy könyve állítólagos diszpozitivitásáról, Gazdaság és Jog, 2015/11., 8–14. o.*; Auer Ádám: *A diszpozitivitás jelentősége a társasági jogban Magyar Jog, 2016/7–8, 395–404. o.*; Vékás Lajos: *A diszpozitív szabályozás elve és az elv kérdőjelei a gyakorlatban, Magyar Jog, 2018/7–8., 385–391. o.*).

A Ptk. 3:4. §-a a következőképpen rendelkezik: „(2) A jogi személy tagjai, illetve alapítói az egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonyuk, valamint a jogi személy szervezetének és működésének szabályozása során a létesítő okiratban – a (3) bekezdésben foglaltak kivételével – eltérhetnek e törvénynek a jogi személyekre vonatkozó szabályaitól.

(3) A jogi személy tagjai, illetve alapítói nem térhetnek el az e törvényben foglaltaktól, ha

a) az eltérést e törvény tiltja; vagy

b) az eltérés a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti, vagy a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését akadályozza.”

A Ptk. 3:4. §-a alapján a kógens társasági normák körének pontos meghatározása valós szakmai kihívást jelent. A társasági szerződések jelentős részét formanyomtatványon kötik meg, és ezekben az esetekben nem lényeges a kógencia és a diszpozitivitás szembeállítás. Ez is magyarázza, hogy a Ptk. hatályba lépése óta közzétett tisztázó bírósági határozatok száma nem

túl nagy. Viszont számos társaság a bejegyzés egyszerűsítése, a társaságalapítás elhúzódsának megakadályozása végett jön létre formanyomtatvánnyal, és nagyon sok esetben utólag szabják a tagok vagy részvényesek valós igényére az alapító okiratot, amikor már súlyos problémaként merül fel a kógencia és a diszpozitivitás problémája. Azon társaságok körébe, amelyek esetén a formanyomtatvány mint „társasági jogi tömegtermék” nem elégséges, és így a jogszabályhoz képest eltéréseket is tartalmazó létesítő okirat alapján jönnek létre és működnek, általában a gazdasági szempontból legjelentősebb társaságok is beletartoznak, tehát a probléma ebből a szempontból igenis valós.

Mindenesetre a hatályos magyar társasági jogban az *alapelv* a diszpozitivitás, ez minősül a társasági jogban *főszabálynak*, mert a Ptk. általánosan megteremtette a jogszabálytól való eltérés lehetőségét: így a *kógenciát szükséges bizonyítani*.

A jogalkotó – vitatható módon – a norma jellegének megállapítására szolgáló logikai műveletsort úgy alkotta meg, hogy a törvénytől eltérő privát normát, vagyis a létesítő okirat törvénytől eltérő rendelkezését kell vizsgálni, hogy kiderüljön, hogy a Ptk. valamely szabályát kógensnek (eltérést nem engedőnek) vagy diszpozitív-nak kell-e minősíteni. Vagyis a norma jellege a törvényből önmagában nem derül ki, hanem az csak a jogalkalmazás során meghatározható. A kiindulópont tehát a Ptk. valamely előírásának ellentmondó rendelkezés a létesítő okiratban, a továbbiakban: *eltérés*.

Az *első logikai lépés* annak érdekében, hogy a Ptk. valamely rendelkezését – amelytől a létesítő okirat eltér – minősíteni tudjuk, a diszpozitivitás érvényesülési területének kizárásával történhet, vagyis ha az eltérés

- nem a jogi személy szervezetére,
- nem a jogi személy működésére,
- nem a tagok egymás közötti viszonyaira vagy
- nem a tagok és jogi személy közötti viszonyokra vonatkozik, akkor az kógens normát sért [Ptk. 3:4. § (2) bek.].

Amennyiben az első logikai lépés nem vezet eredményre, azaz a norma kógens jellegét nem lehet így megállapítani, ugyanis az eltérés a jogi személy szervezetére, működésére, a tagok egymás közötti viszonyaira vagy a tagok és a jogi személy közötti viszonyokra vonatkozik, akkor a Ptk. szerint még egy, *második logikai lépés* is szükséges.

A Ptk. a diszpozitivitás határait öt kritérium megjelölésével vonja meg: a második logikai lépés szerint meg kell vizsgálni, hogy

- az eltérést a Ptk. tiltja-e;
- az eltérés a jogi személy hitelezőinek jogait nyilvánvalóan sérti-e;
- az eltérés a jogi személy munkavállalóinak jogait nyilvánvalóan sérti-e;
- az eltérés a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti-e, vagy;
- az eltérés a jogi személyek törvényes működése felletti felügyelet érvényesülését akadályozza-e [Ptk. 3:4. § (3) bek.]. Vagyis az itt felsorolt öt kategória valamelyikébe történő besorolással lehet a normát kógensnek minősíteni.

Ha az eltérés a diszpozitivitás érvényesülési területén belül marad (például a jogi személy szervezetére vonatkozik), de ennek ellenére az eltérést a Ptk. megtiltja vagy az eltérés a társaság hitelezőinek jogait nyilvánvalóan sérti, akkor a norma kógenciája megállapítható.

4. VITÁK ÉS PROBLÉMÁK

A következő példákon keresztül, az egyszerűbbtől a bonyolultabb helyzetek fele haladva próbálom megvilágítani a gyakorlatban felmerült problémákat, annak érdekében, hogy hipotézisemet, amely szerint Magyarországon nem lehet továbbra sem bemutatóra szóló részvényt kibocsátani, bizonyítsam.

A Ptk. előírja, hogy „*a társaság nyeresége a tagokat vagyoni hozzájárulásuk arányában illeti meg, és a veszteséget is ilyen arányban kell viselniük*” [Ptk. 3:88. § (2) bekezdés]. Ez valós diszpozitív, akaratpótló szabály. A norma a tagok egymás közötti és a társasággal szemben fennálló jogviszonyaira vonatkozik. Diszpozitív jellege végett e szabályt csak akkor kell alkalmazni, amennyiben a felek ettől a szabálytól el nem tértek. Vagyis a vagyoni hozzájárulás mértéke és a nyereség/veszteség között nem szükséges a teljes arányosságnak fennállnia.

Kógens norma tiltja viszont azt, hogy egy tagot a nyereségből vagy a veszteség viseléséből teljesen kizárjanak. A Ptk. szerint „*semmis a létesítő okirat azon rendelkezése, amely valamely tagot a nyereségből vagy a veszteség viseléséből teljesen kizár*” [3:88. § (2) bekezdés]. Az a klauzula, amely a nyereségből való kizárást írja elő, az „*oroszlántársaság*” (*societas leonina*) elnevezést viseli. Az oroszlántársaság elnevezés az ókori tanítómeséből (fabulából) származik.

E tanító mesét is feldolgozta Esopus alapján Helldai Gáspár *Száz fabula* című művében (Kolozsvár, 1566):

„*Az oroszlánról, ökörről, kecskéről és juhról. Egy ökör, egy kecske és egy juh egybetársolkodának egy oroszlánnal, és együtt menének vadászni a harasztosba. És midőn egy szarvast fogtanak volna, négygyé vágák azt, hogy megosztoznának véle. Mikoron pedig nyilat készítenének az osztózásra, az oroszlán fél felé tevő az egyik részt, és mondá: „Ez engemet illet. Mert enyim az első rész, miérthogy én oroszlán vagyok, minden vadaknak királya.” A másik részét is elvévén, mondá: „Ez is engemet illet, mert erősb vagyok nálatoknál. A harmadikat is elveszem, mert többet futottam nálatoknál. Ahol legyen a negyedik rész, de meglátom, ki nyúl hozzá: nyilván barátom nem leszen az, aki hozzányúl.” Alásüték fejeket az ökör, a kecske és a juh, és eltakarodának. És ekképpen marada mind a négy rész a kegyetlen oroszlánnak.*

Értelme. Ki-ki mind meglássa, kivel társolkodik egybe...”

A gyakorlatban a diszpozitivitás határainak a pontos megvonása egyáltalán nem olyan egyszerű, mint a fenti két példában. Röviden érdemes néhány kapcsolódó gondolatot felvetni. A Ptk. 3:4. § (3) bek. által felsorolt öt eset precíz alkalmazása szükséges.

5. A PTK. 3:4. § (3) BEK. A) PONTJA

Az első, a Ptk. 3:4. § (3) bek. a) pontja által meghatározott esetben, amikor az eltérést a Ptk. megtiltja, egyszerűnek tűnhet a norma kógens jellegének meghatározása. Ez világos törvényi tilalmat feltételez, és ennek megfelelően alapvetően objektív jellegű. Valójában ez a legegyszerűbbnek tűnő eset a leginkább problémás. A Ptk. nem írja elő, hogy „kifejezett” tilalomnak kell fennállnia, ezért rögtön felmerül az a kérdés, hogy a tilalom lehet-e „közvetett”, értelmezés útján levezethető. Álláspontom szerint léteznek „virtuális” jellegű tilalmak, amely esetben a norma akkor is kógens, ha nincs kifejezetten hozzákapcsolva a semmisség szankciója vagy nem írja elő a törvény kifejezetten az eltérés tilalmát. Így a törvényi tilalom nem csak kifejezett lehet, hanem a tilalom a norma tartalmából is következhet (indirekt kógencia).

A jogszabály például előírja, hogy a részvénykönyvbe bárki betekinthesse. A betekintés lehetőségét a részvénytársaság vagy a részvénykönyv vezetésével megbízott személy a székhelyén munkaidőben folyamatosan biztosítani köteles (Ptk. 3:247. §). Egy konkrét létesítő okirat előírása szerint „a részvénykönyvbe bárki betekinthesse, amennyiben a részvénykönyv adatainak megismeréséhez fűződő jogi érdekét igazolta azzal, hogy a társaság hitelezőjének a részvénykönyv adatainak megismeréséhez fűződő jogi érdekét igazoltnak kell tekinteni”. A Kúria e vonatkozásban megállapította, hogy a részvénykönyvbe kívülálló által történő betekintésre vonatkozó szabályok kógensek, azoktól az alapszabályban jogszerűen eltérni, így azokat korlátozni nem lehet (BH 2017.4.124.). A döntés helyes. De hogyan jut a Kúria a norma jellegének helytálló meghatározására? A részvénykönyv szabályozása valóban a jogi személy szervezetére és működésére vonatkozik, azaz a fent tárgyalt első logikai lépés nem segít a norma jellegének megállapításában.

És a második logikai lépés sem segít: a Ptk. nem tiltja kifejezetten az eltérést, az eltérés *in concreto* nem sérti nyilvánvalóan a jogi személy hitelezőinek jogait, hiszen a hitelezőknek elismeri a részvénykönyv megismerésének a jogát. Hasonlóképpen nem sérti nyilvánvalóan a munkavállalók jogait vagy a tagok kisebbségének jogait, és a jogi személy törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését sem akadályozza [Ptk. 3:4. § (3) bekezdés]. A második logikai lépés alapján sem lehet a norma kógenciáját megállapítani.

A Kúria mégis leszögezte: „a részvénykönyv adataiba kívülálló részére betekintést biztosító törvényi rendelkezések célja a részvénytársaság tulajdonosi szerkezetének megismerhetőségének korlátok nélküli biztosítása. E szabályok a részvényeseken kívülállóknak nyújtanak garanciális jellegű jogot, amely az alapszabály által nem korlátozható, feltételhez nem köthető. Nincs jelentősége ezért annak, hogy a kérelmező saját nevében, vagy szervezetek konföderációja nevében, jogi érdekét valószínűsítve kérte-e a részvénykönyvbe történő betekintés biztosítását.”

Vagyis a Kúria kógensnek minősített egy olyan rendelkezést, amelytől az eltérést a Ptk. nem kifejezetten, csak a

norma tartalmából levezethető közvetett módon, hallgatólagosan tiltja.

Egy másik, komoly gyakorlati következményeket hordozó probléma a részvényfajták alaptőkében képviselt arányaihoz kapcsolódik. A Ptk. részvénytársaságra vonatkozó rendelkezései előírják, hogy a törzsrésztvények az alaptőke minimum 50%-át, a dolgozói részvények az alaptőke maximum 15%-át, a kamatozó részvények az alaptőke maximum 10%-át, a visszaváltható részvények az alaptőke maximum 20%-át képviselhetik.

E rendelkezések kapcsán a szakirodalomban megfogalmazták azt az álláspontot, amely szerint a törvény ugyan meghatározza, hogy egyes részvényfajták milyen arányt képviselhetnek az alaptőkéhez viszonyítva, de ez nem számít feltétlenül teljesítendő korlátnak. „A részvénytársaság a részvénystruktúráját szabadon állapíthatja meg, hiszen ennek külső hatásai nincsenek. Bizonyos követelmények természetes módon érvényesülnek ezen a területen: például nem észszerű az összes részvényt azonos elsőbbségi részvényként kibocsátani, mert ez esetben nem lesz olyan más részvényes, akihez mérten az elsőbbség érvényesülhetne. Abból, hogy a mértékek nem kötelező szabályként kerültek megállapításra, akár az is következik, hogy a társaságnak nem kell feltétlenül kibocsátania törzsrésztvényeket, elképzelhető olyan helyzet, amikor minden részvény biztosít valamilyen – egymástól eltérő – speciális jogot a tulajdonosának” [Kisfaludi András, In: Vékás Lajos, Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári törvénykönyvhöz, 1. kötet, Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 438. o.*]

Ez az álláspont több szempontból is vitatható:

– Ha ezt a véleményt fogadjuk el, akkor valójában nincs értelme a részvényfajták lehetséges arányait törvényben rögzíteni, ugyanis e téren nincs szükség akaratpótlásra. Az arányok a megfelelő részvényfajták kibocsátásával automatikusan létrejönnek, beállnak, azaz nem merülhet fel olyan helyzet, amikor akaratpótlás igénye objektíven megjelenhetne. Ha ennek ellenére a Ptk. mégis rögzítette ezeket az arányokat, ilyen körülmények között ezt csakis azért tehette, mert kötelező erőt kívánt adni e részvénystruktúrának. Gyakorlatilag a diszpozitivitás ilyen esetekben (százalékarányok meghatározása) nem is értelmezhető kategória.

– Ezen álláspontból az is következik, hogy létezhet részvénytársaság törzsrésztvény nélkül. A törzsrésztvény álláspontom szerint nem részvényfajta, hanem a részvény alaptípusa, amelyhez a valódi részvényfajtákat viszonyítani lehet. Törzsrésztvény nélkül nincs részvénytársaság, ezért a Ptk. 3:229. § (2) bekezdése, amely szerint „a részvénytársaság által kibocsátott törzsrésztvények össznévértékének mindenkor meg kell haladnia a részvénytársaság alaptőkéjének a felét”, kógens, annak ellenére, hogy e norma nem tartalmazza kifejezetten az eltérési tilalmat és nem kapcsolja kifejezetten az érvénytelenítés szankcióját az előírás megszegéséhez, mert valójában egyértelmű, viszont közvetett törvényi tilalmat tartalmaz (Veress Emőd: *A részvény, mint értékpapír, Forum Iuris Könyvkiadó, Kolozsvár, 2018, 123–124. o.*)

6. A RÉSZVÉNY TÖRVÉNYI MEGHATÁROZÁSÁNAK KÓGENCIÁJA: A BEMUTATÓRA SZÓLÓ RÉSZVÉNYKIBOCSÁTÁS KÖZVETETT TILALMA

Érdekes kérdés, hogy a részvényfogalom törvényi definíciója mennyire kógens vagy diszpozitív. A Ptk. 3:213. § (1) bekezdése szerint „a részvény a kibocsátó részvénytársaságban gyakorolható tagsági jogokat megtestesítő, névre szóló, névértékkel rendelkező, forgalomképes értékpapír.” Csak egyetlen elemet emelnék ki: a meghatározás szerint a részvény a magyar jogban névre szóló értékpapír. A Ptk. általános szabálya szerint névre szóló értékpapír esetén az értékpapírnak azt a birtokosát kell az értékpapírban rögzített jog gyakorlására vagy követelés érvényesítésére jogosult személynek tekinteni, akit az értékpapír szövege jogosultként megjelöl (Ptk. 6:571. §).

Az alapkérdés, hogy a diszpozitivitás elve alapján lehet-e újra bemutatóra szóló részvényt kibocsátani? Álláspontom szerint nem, ugyanis a Ptk. 3:213. § (1) bekezdése *indirekt kógens szabály*, amely esetén a Ptk. az eltérést közvetett módon, de egyértelműen tiltja. Ellenkező esetben a magyar jogban jelenleg lehetséges lenne bemutatóra szóló részvényt kibocsátani. Ez a levezetés is bizonyítja, hogy *a társasági jogi kógenzia területe nagyobb, mint a kifejezett eltérési tilalmaké.*

7. TOVÁBBI ÉRVEK A TÁRSASÁGI JOGI KÓGENCIA KÖZVETETT MEGHATÁROZHATÓSÁGA MELLETT

A fenti a megközelítést támasztja alá az általános kötelmi jogi szabály is, amely szerint a semmisség nem csak akkor áll fenn, ha a jogszabály ezt külön kimondja, hanem akkor is, ha a jogszabály célja a szerződéssel elérni kívánt joghatás megtiltása (Ptk. 6:95. §).

A magánjogi diszpozitivitást egységes jogintézménynek tekintem, e szempontból a Ptk. 3. és 6. könyvét nem lehet mesterségesen elkülöníteni.

A Ptk. 6:1. § (3) bekezdésében a kötelek vonatkozásában általánosan megjelenik a diszpozitivitás elve („A köteleknek a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozó közös szabályaitól a felek egyező akarattal eltérhetnek, ha e törvény az eltérést nem tiltja”). A szerződések tekintetében a 6:59. § (2) bekezdése e szabályt megismétli („A felek szabadon állapíthatják meg a szerződés tartalmát. A szerződéseknek a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozó szabályaitól egyező akarattal eltérhetnek, ha e törvény az eltérést nem tiltja”).

A 6. könyvben szereplő hivatkozott jogszabályhelyek minőségileg nem térnek el a 3. könyv hasonló jellegű előírásától, a szabályozás diszpozitív jellegét előíró normák ugyanannak az egységes privátautonómiának a megvalósulását biztosítják. A Ptk. 3:4. §-ra, mint a társasági jogi normák – törvényes keretek között megszabott – diszpozitivitását előíró rendelkezésre pontosan azért volt szükség, mert a Ptk. a kötelmi jogi diszpozitivitást a társasági jogra is alapelveként kiterjesztette. A diszpozitivitás egységes jellegének következté-

ben a diszpozitivitás korlátait szabályozó Ptk. 6:95. § a társasági jog körében is alkalmazandó előírás.

Ellentétes értelmezés esetén a társasági jogi kógenzia és diszpozitivitás területe bizonytalan körvonalakat öltene. Az olyan rendelkezések, mint például a részvény fogalmának törvényes meghatározása, diszpozitív normaként lennének értelmezhetőek, és komolyan lehetne érvelni például amellest, hogy a magyar jogban újra lehetséges bemutatóra szóló részvényt kibocsátani.

8. A PTK. 3:4. § (3) BEK. B) PONTJA

A Ptk. 3:4. § (3) bek. b) pontja felsorolt másik négy kritérium alkalmazása is a törvény értelmezését kívánja meg, így szubjektív és kritikus értelmezési kérdésekben letisztult bírói gyakorlat hiányában jogbizonytalanság keletkezhet. A bíróságok megkezdték tisztázó munkájukat. Így megállapították, hogy a hitelezői érdekek védelme végett kógens jellegűek a korlátozott felelősségű társaság esetén a tag vagyoni hozzájárulása vagy a pótbefizetése teljesítésének elmaradása miatt megszűnő tagsági viszonyával összefüggő eljárás szabályok (Ptk. 3:177–181. §-ok; BDT 2016.3568.).

A Ptk. 3:102. § (3) bek., amely előírja, hogy valamennyi társasági tag egyhangú határozatára van szükség a létesítő okirat módosításához, ha a módosítás egyes tagok jogait hátrányosan érintené, vagy helyzetét terhesebbé tenné. Az e kérdésben való szavazásnál azok a tagok is szavazhatnak, akik egyébként szavazati joggal nem rendelkeznek. Ez a norma szintén kógens jellegű, mert az eltérés a kisebbség jogait sértené (BDT 2017.366.).

Részletesen nem térek ki a kapcsolódó dilemmákra, mert a bemutatóra szóló részvény problémakörét nem érintik ezen előírások. De nem ideális megoldás, hogy a kógenzia a hitelezők, munkavállalók vagy a kisebbségi tagok jogainak „nyilvánvaló” sérelme esetén állapítható meg. Például egyértelmű, hogy attól a normától való eltérés, amely szerint „egyszemélyes társaság a saját üzletelését nem szeresheti meg” (Ptk. 3:209. §), nem lehetséges, mert ez a norma kógens jellegű: az eltérés nyilvánvalóan sértené a hitelezők jogait.

Ha a sérelem viszont nem nyilvánvaló, hanem „csak” potenciális, „csak” feltételezhető, „csak” lehetséges, akkor szubjektív mérlegelés alapján kell adott törvényi norma kógens vagy diszpozitív jellegét meghatározni és az eltérést megengedni vagy megtiltani?

9. KÖVETKEZTETÉS

Következésképpen a Ptk. által kifejezetten tartalmazott eltérési tilalmak mellett megjelennek olyan normatartalmak, amelyek közvetett törvényi tilalmak ugyan, de ennek ellenére a kógenzia érvényesülési területei. Az az előírás, hogy az eltérést a Ptk. tiltja, valójában tágabb kategória, mint a kifejezett tiltások esete. A részvény fogalmának törvényi meghatározása, amely a részvényt névre szóló értékpapírként nevesíti, kógens norma, amely meggátolja, hogy a hatályos Ptk. alapján bemutatóra szóló részvényt lehessen kibocsátani Magyarországon.